

L'EXCAVACIÓ ARQUEOLÒGICA AL CAP COSTANER FORTIFICAT DE CALA MORELL

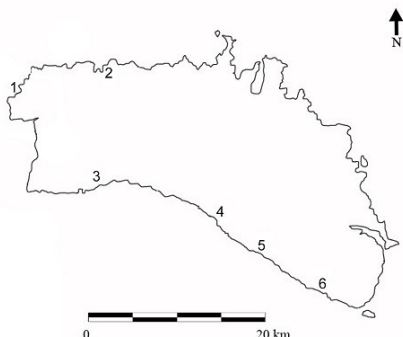
Montserrat Anglada Fontestad
Antoni Ferrer Rotger
Magdalena Salas Burguera
Damià Ramis Bernad

El projecte arqueològic *Entre illes* neix fruit de la col·laboració entre un equip d'arqueòlegs de Menorca i un de Mallorca. S'ha impulsat des de l'Associació d'Amics del Museu d'Història de Manacor, en col·laboració amb l'Ajuntament de Manacor i l'Ajuntament de Ciutadella. També ha comptat amb el suport econòmic del Consell Insular de Menorca i el suport logístic dels Amics del Museu de Menorca.

Entre Illes té com a objectiu aprofundir en l'estudi d'un tipus de jaciment prehistòric propi de les illes Balears i que presenta unes característiques molt específiques. Es tracta dels assentaments situats a la vorera de la mar, de difícil accés i protegits per una murada: els caps costaners fortificats. Per això, tot partint d'uns objectius comuns i compartint una mateixa metodologia de treball, l'equip director d'arqueòlegs va planificar realitzar una intervenció arqueològica a dos d'aquests caps: a sa Ferradura (Porto Cristo, Mallorca) i a sa Coll de Cala Morell (Ciutadella, Menorca).

La hipòtesi de partida del projecte és que els assentaments costaners fortificats podrien fer la seva aparició en un context cultural molt concret. El tipus d'arquitectura i les evidències superficials permeten englobar-los dins l'època del bronze final.

A grans trets, podem classificar aquest tipus d'enclavament prehistòric en dos conjunts clarament diferenciats segons les seves característiques: el primer grup estaria integrat pels exemples des Castellet des Pop Mosquer i pel cap de Cala Morell, amb estructures naviculars. El segon grup inclou els jaciments fortificats de Macarelleta, Llucalari, Calescoves i cap de Forma, tots ells situats a la costa meridional de Menorca, amb murades molt més desenvolupades i sense presència d'estructures naviculars.

Situació dels caps costaners fortificats a Menorca. 1. Es Castellet des Pop Mosquer; 2. Es Coll de Cala Morell; 3. Es Castellet de Macarelleta (Ciutadella); 4. Cap costaner de Llucalari (Alaior); 5. Cap de Calescoves (Alaior); 6. Cap de Forma (es Canutells, Maó)

Malauradament la funcionalitat d'aquests enclavaments prehistòrics és encara força desconeguda a causa, principalment, de les escasses intervencions sistemàtiques que s'hi han realitzat. Exceptuant el cas del cap de Forma (Maó), no s'hi han realitzat excavacions en el marc de projectes de recerca.

En els treballs més recents dedicats a aquest tipus d'assentaments s'ha interpretat que la seva funció estaria estretament lligada a la navegació i, per tant, als intercanvis comercials. Tot i que no es pretén negar aquesta possibilitat, *Entre illes* sospesa alguns aspectes complementaris, relacionats sobretot amb la seva ubicació, que consideram que caldria tenir en compte: A l'assentament de cala Morell, igual que as Castellet des Pop Mosquer, fa la impressió que, en el moment d'elegir l'emplaçament, van prevaler els criteris relacionats amb el caràcter inaccessible i defensívol de l'indret, per sobre de gairebé qualsevol altre condicionant. És significatiu que els dos assentaments presentin murades que separen la zona edificada de la zona adjacent, tancant l'istme que uneix el promontori amb l'illa.

Vista general del cap costaner fortificat de cala Morell

Tots dos jaciments estan situats, per altra banda, a zones força marginals des del punt de vista de l'explotació agrícola i ramadera. Si bé és cert que l'erosió producte de l'activitat humana (desforestació, pasturatge, llaurada del terreny) pot haver provocat una pèrdua de sòl i desfigurat el paisatge sobre el qual van desenvolupar les seves activitats les comunitats de l'edat del bronze; no és menys cert que l'orografia i la incidència del vent, en ambdues zones, no és la més adequada per desenvolupar-hi activitats agroramaderes.

És possible especular, per tant, que la ubicació d'aquests assentaments estigui condicionada per altres factors, potser més poderosos (context d'instabilitat social, etc.) i que la situació costanera de les construccions de cala Morell o des Pop Mosquer sigui més un fet incidental que no quelcom prioritari.

L'excavació arqueològica as Coll de cala Morell (Ciutadella)

El jaciment arqueològic se situa en un cap rocallós d'uns 35 metres d'alçada, que tanca l'entrada per mar a cala Morell pel costat nord-est. Aquest cap costaner està protegit, per la part on s'uneix a terra ferma, amb una sèrie de panys de murada de pedra en sec, construïts aprofitant els desnivells naturals del terreny. Dins el recinte s'hi observen fins a tretze estructures de planta navicular, que, juntament amb les dues depressions –

possiblement per recollir l'aigua de pluja– i l'estructura circular a la part més alta del promontori, constitueixen les restes visibles de l'assentament.

La primera intervenció realitzada en el jaciment des Coll de cala Morell fou a mitjans dels anys noranta, quan es va realitzar l'aixecament planimètric de les construccions situades al cap costaner de la mà de Gustau Juan i Lluís Plantalamor.

*Vista general de la naveta 11 (es Coll de cala Morell, Ciutadella)
un cop finalitzada l'excavació arqueològica*

Durant l'octubre del 2011 es va portar a terme la primera campanya d'excavació arqueològica a la naveta 11. Es tracta d'una naveta d'habitació adossada a la murada i orientada al sud. Els treballs arqueològics van permetre documentar-ne l'organització interna, a partir d'una llar de foc central i unes banquetes associades. A l'espai situat davant la façana d'aquest edifici s'hi trobà una base de molí *in situ*, així com una estructura de fang. Aquests dos elements estan relacionats, segurament, amb feines vinculades a la preparació d'aliments (mòlta de cereals, etc.).

*Detall de la base de molí in situ i del morter (aparegut sota
l'estructura de fang) davant la façana de la naveta 11*

Les estructures documentades, juntament amb els materials recuperats –ceràmica, eines fetes d'os com punxons i espàtules, molins manuals, etc.–, així com la gran quantitat de

restes d'animals domèstics –cabra, ovella, porc i, sobretot, bou–, confirmen l'ús de la naveta com a espai domèstic. Per altra banda, l'absència de restes d'animals marins –peixos, mol·luscs, crustacis– sembla evidenciar que els habitants d'aquest indret, tot i la proximitat de la mar, no explotaven els recursos marins.

Detall de l'excavació arqueològica a l'interior de la naveta 11

La difusió en el projecte *Entre illes*

A banda de la vessant purament científica, també es pretén crear un marc de col·laboració entre institucions de les dues illes i fomentar la participació social en totes les tasques que es realitzen en el context del projecte. L'objectiu final és que tots els recursos invertits en les diferents accions tinguin una repercussió directa sobre les comunitats properes als jaciments i, per extensió, sobre tota la societat illenca. S'ha considerat imprescindible, per tant, programar unes tasques de difusió dels resultats, centrades no només en la restauració i museïtzació dels jaciments, sinó també en l'organització de jornades de portes obertes durant el desenvolupament dels treballs de camp.

Jornada de portes obertes al jaciment des Coll de cala Morell celebrada el 22 d'octubre del 2011